

M. Puljić, Ekonomski fakultet Sarajevo

Finansijska kriza i zemlje u tranziciji

Regionalni ekonomski forum
Ohrid, 2008. godine

Sadržaj prezentacije

- Uzroci krize
- Posljedice
- Po(r)uke - lekcije

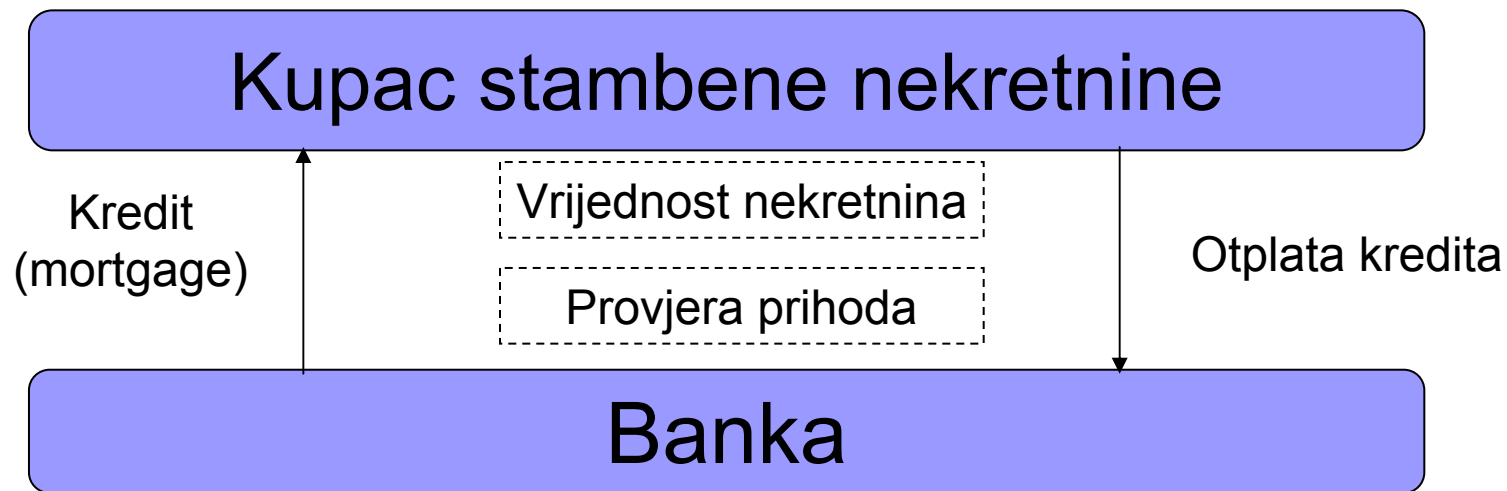

Uzroci krize:

1. Pohlepa za lakom i brzom zaradom – banaka posebno
2. Neadekvatna (nedovoljna) regulacija
3. Neadekvatan nadzor finansijske industrije
4. Profesionalna neodgovornost

Mehanizmi generiranja krize

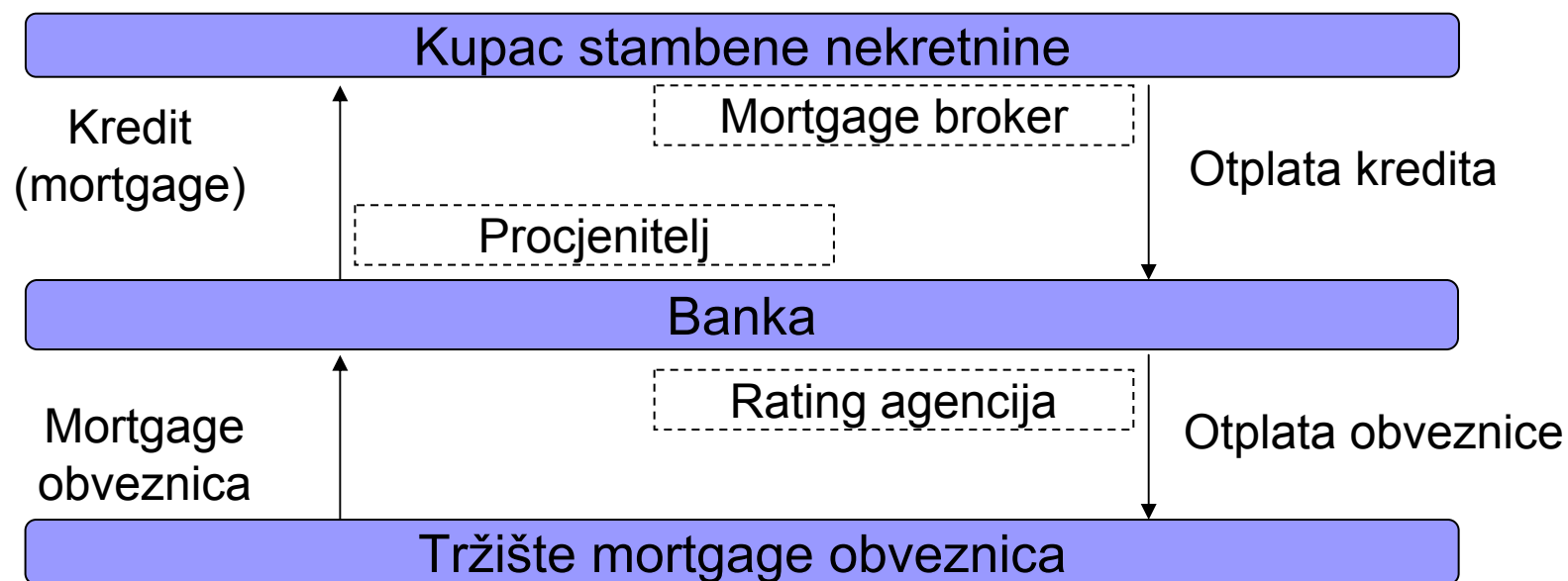
■ Tradicionalni model kreditiranja

- Oprezno kreditiranje – vrednovanje (70-80% prema vrijednosti nekretnine)
- Banka procjenjuje nekretninu i provjerava primanja
- Banka vlasnik nekretnine do povrata kredita
- Povrat siguran

Mehanizmi generiranja krize – nastavak

- Novi model kreditiranja – sub-prime model

Mehanizmi generiranja krize – nastavak

- Slabe standardi kreditiranja – sub-prime krediti → krediti visokog rizika (toksični)
- Klijenti: loša kreditna historija, nestalno zaposlenje, neredovni prihodi
- Visok rizik povrata kredita → kriza (slom) tržišta hipotekarnih kredita u SAD

Mehanizmi generiranja krize – nastavak

- Sekjuritizacija, kolateralizacija kredita
- Strukturirani financijski proizvodi
- Financijska piramida, shema, lanac sreće

- **Institucije** – učesnici: komercijalne – investicijske banke, investicijski fondovi – hedge posebno, private equity fondovi, rating agencije, revizorske kuće
- Vanbilansna evidencija
- Poslovi u (bankarskoj) obitelji

Posljedice (dosadašnje)

■ Vidljive:

- Bankrot 3 od 5 najvećih investicijskih banaka u SAD
- Bankrot više banaka i drugih institucija u svijetu
- Vrlo visoki gubici (1.000 mlrd \$ MMF)
- Otpisi se ne mogu ustanoviti: povezane osobe i vanbilansna evidencija
- Otpuštanje uposlenika
- Zaplijena stambenih nekretnina (1.5 + 2.5 miliona jedinica, 2007. i 2008. godina)

Posljedice (dosadašnje) - nastavak

- Nacionalizacija dvije najveće hipotekarne institucije: Fannie Mae i Freddie Mac
- Intervencije FED-a i Ministarstva finansija SAD (700 mrd \$)
- Ovaj finansijski cunami, po principu spojenih posuda, prenosi se na realni sektor ekonomije
- Nevolje cijelih privreda nekih zemalja – Island, Južna Koreja, Španjolska, Kolumbija... (SAD...)
- Promjena smjera globalizacije – vraća se kući. Državni investicijski fondovi
- Povjerenje, strah investitora - panika

Posljedice (dosadašnje) - nastavak

- Investitori (u SAD posebno) gube po dva osnova: kao investitori i kao poreski obveznici → gubitak povjerenja u finansijske institucije (berzanski indeksi)
- Slijedi kriza potrošačkih kredita i kreditnih kartica

Kriza i zemlje u tranziciji

- Nema direktnih posljedica jer:
  - Zemlje u tranziciji su dužnici, a ne kreditori
  - Banke u regiji: još konzervativna poslovna politika (kreditiranje stanovništva i malih i srednjih firmi, vlasnički su zatvorene i nemaju značajniji uticaj na berzanski promet...)
  - Indirektni efekti: trošak zaduživanja viši, mogućnost zaduživanja manja, stopa ekonomskog rasta niža.

Kriza i zemlje u regiji

1. Smanjenje stranih (direktnih) investicija
2. Smanjenje obima stranih kredita
3. Porast troškova zaduživanja
4. Smanjenje izvoza
5. Smanjenje zaposlenosti:
  - građevinska operativa
  - metalski kompleks (čelik, aluminij)
  - automobilska industrija
6. Turizam
7. Smanjenje domaće tražnje i privatne potrošnje
8. Smanjenje poreza i doprinosa
9. Smanjene stope rasta GDP-a

Kriza i zemlje u regiji - nastavak

- Povlačenje depozita građana

Garantni iznos depozita

- 50.000 €: Hrvatska, Srbija, Crna Gora
- 10.000 €: BiH
- Makedonija:
  - do 10.000 €: 100%
  - 10.000 – 20.000 €: 90%
  - preko 20.000 €: 20.000 €
- Inače spora reakcija vlasti zemalja regiona
- Kriza će potrajati

	BiH (2007)	Crna Gora (2006)	Hrvatska (2007)	Makedonija (2007)	Srbija (2006)
BDP	11,6 mlrd €	2,1 mlrd €	41,1 mlrd €	5,7 mlrd €	23,8 mlrd €
Rast BDP	8%	6,5%	5,5%	5,9%	15,6%
Nezaposlenost	28%	29,6%	16,3%	33,8%	18,8%
Inflacija	4,9%	2%	2,9%	5,7%	6,8%
Zaduženost	2,4 mlrd €	504 mil €	32,9 mlrd €	1,9 mlrd €	21,0 mlrd €
Deficit trgovinskog bilansa	4,1 mlrd €	1,72 mlrd €	10,8 mlrd €	1,8 mlrd €	14,1 mlrd €
FDI	1,6 mlrd €	2,9 mlrd €	16,1 mlrd €	265,5 mil €	6,4 mlrd €
Devizne rezerve	3,4 mlrd €		9,3 mlrd € (HB), 4,4 mlrd € (kom.bnk)	1,5 mlrd €	11,4 mlrd € (NBS) 1,5 mlrd € (kom.bnk)
Kamatne stope	3,8%(P) – 8,9%(A)	9,9%(A)	2,7%(P) – 9,3%(A)	10,2%	11,1% (2007)

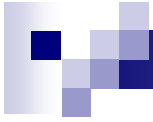
Izvori: Statistički podaci i CB-e

Po(r)uke – naučene lekcije – krize

“Svaka kriza je šansa”

- Oštrija regulacija tržišta stambenih nekretnina i finansijskih instrumenata
- Redefiniranje statusa i uloge rating agencija
- Ograničenje djelatnosti off-shore prostora
- Računovodstvo i revizija – “kreativno” računovodstvo, uloga revizije, finansijsko izvještavanje i objavljivanje, strukturirani finansijski proizvodi
- Reforma Bretton Woods novčanog sistema
- Ograničenja bonusa menadžerima finansijskih institucija

Hvala na pažnji!